

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Vår dröm, det enda färdiga

Möller-Sibeliuss, Anna

Published in:
Ny Tid

Publicerad: 01/08/2020

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Möller-Sibeliuss, A. (2020). Vår dröm, det enda färdiga: Samhälle, historia och ideal i Gösta Ågrens poesi. *Ny Tid*, (8), 46-48.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

[Essämanus för Ny Tid, publicerad i nr 2020:8]

Vår dröm, det enda färdiga.

Samhälle, historia och ideal i Gösta Ågrens poesi

”Varje dikt är en bit i mänskoblivandets läggspel som väl aldrig blir färdigt.” Jag kommer att tänka på Solveig von Schoultz ord när jag sitter med Gösta Ågrens dikter från hans 65-åriga författarskap och försöker se ett mönster. Egentligen borde det vara lätt, för få poeter är så tydliga, sammanhållna och konstanta som han. Att hans paradoxer söndrar linjerna ändrar inte på den saken.

Associationen till von Schoultz är inte så långsökt även om Ågren och hon är något av motpoler, där den enas diktvärld huvudsakligen kretsar kring kvinnoerfarenheter och den andras är utpräglat ”manlig”, enligt traditionella genuskonventioner. Distanserad och magistral, med intellektuell högspändhet, andlig hetta, anspråk på allmängiltighet, vädjande till tanken – så beskriver Åsa Stenwall det manliga hos honom i sin bok *Den omöjliga hemkomsten* (2006).

Men von Schoultz och Ågren är, var och en på sitt sätt, ganska stränga lyriker som drivs av ett etos. Båda utgår från att människan har något slags utvecklingsuppgift eller bestämmelse att fullfölja och att undersökandet av sanningen självt måste vara sant – det sista är ett citat av Marx som Ågren använder som motto i sin diktsamling *”Ågren”* (1968).

Ett undersökande av sanningen, det måste ses som en punkt i Ågrens poetik. Och om man betraktar hans dikter som ett läggspel så är det särskilt några pusselbitar som jag vill vända och vrida på här. Man kunde kalla dem: massa, människa, historia, samhälle, politik, verklighet och ideal. Det är stora begrepp, men det är sådana som han laborerar med.

Ågren debuterade som 19-åring med diktsamlingen *Kraft och tanke* 1955 och avslutade sitt produktiva författarskap (ett trettioåttal diktsamlingar plus ett antal övriga verk) med samlingen *Dikter och slutsamtal* 2020. Man finner gott om entusiasm, optimism, sensualism och oslipad form i hans tidiga dikter medan hans mogna diktning kännetecknas av avklarning, formsäkerhet, disciplin och ökande pessimism. Men frågeställningarna, idéerna och begreppen går igen genom åren.

I dikten ”Efter Hiroshima” ur debutsamlingen introducerar han en idealism som han sedan stängas mot resten av sitt författarskap:

”Allt det stora, bevarande / inom människan / reser sig upp / i plötslig kamp. / Den är framfödd av livet, / människosläktet, massan. // Den är en produkt / av miljonernas krav. / Människor arbetar, / människor lever / och livet segrar i dem / under kamp inför drömda krafter, / som ska styras och riktas / mot framtida, öppnande dörrar.”

Det är i efterkrigstidens katastrofstämningar med atombombshot och etisk kollaps för mänskligheten som Ågren inleder sitt författarskap. Han gestaltar här hur en opposition oväntat föds inom människan, lika organisk som kollektiv. I diktens vision om människors arbete och liv ska de drömda krafterna styras, inifrån människorna själva.

I en annan dikt som anspelar på Edith Södergran skriver han 1963 om ”landet som icke är, men inom oss alltid skall vara / ett slutet öga, ett bidande frö.” Även om Ågrens sena dikter känns mycket mörkare än hans tidiga, så ger han inte upp sin idealism. Så sent som 2015, i dikten ”Politik” ur *Dikter utan land* skriver han att ”Vi är // massor; vi har inget / annat val. När vi sökande / ser oss omkring,

möter vi / endast Medusas fattiga, / kalla blick, men förstenade // orkar vi ännu tänka / vår dröm, det enda färdiga / i den grova skiss, / där vi lever.”

Här har ”massan” i bestämd form singularis blivit obestämd pluralis och det spirande livet i ”Efter Hiroshima” bytts ut mot allmän förstening. Men drömmen kvarstår. Tanken, den abstrakta idén är förstås något annat än själva livskraften i rörelse. Man får intrycket att verkligheten motbevisat drömmen så många gånger och så grundligt under de årtionden som Ågrens författarskap varat att den trasats sönder och samman. Likväl frambesvärjer han den än en gång i sin dikt.

Drivkraften till idealism och utveckling kommer inifrån, vare sig det gäller den enskilda människan eller mänskligheten i stort. Roboten, uniformen, tv:n, chefsrollen och andra maktpositioner blir i Ågrens poesi därför anomalier och exempel på yttre styrning och manipulation, störningar som vi måste frukta.

Det betyder inte att individen är fri, för faktiska villkor finns alltid, men det är inte samma sak som att styras utifrån. Den bestämning som kommer ur det inre eller som har sin essentiella följdriktighet har en annan valör. ”Vi blir allt svagare – / allt starkare blir vägen, som vi går” skriver Ågren 1974. På motsvarande sätt innebär åldrandet att bli alltmer sig själv. Det ovidkommande skalas bort, det väsentliga kvarstår. Det är inte fråga om en prestation eller ett aktivt självförverkligande, det sker utom individens kontroll och närmast av nåd. ”Ateisten” Ågren uppvisar inte sällan en påfallande känsla för det andliga och sakrala i sin människosyn.

Samhället och politiken är viktiga kategorier i Ågrens tänkande, även då han tillbakavisar dem eller ger dem eget innehåll. I *Centralsång* (2013) skriver han: ”Jag söker ett annat redskap / än samhället. Dess makt / ryms inte i människor.” Det sociala engagemangets politiska och filosofiska komplexitet fångar han i en enkel bild av tiggaren på gatan i *Dikter utan land*: ”Han sitter orörlig / i mitten av sitt nät, / som ingen kommer igenom / utan att ge eller / inte ge.” Tiggaren framstår som en spindel i väntan på sitt byte, vilket kanske är en antydning om att spontant medlidande måste vägas mot strukturella skevheter, en korrumpierande rollfördelning och andra systemfel?

Sociala systemfel tar Ågren upp i sin fackbok *Vår historia* (1977), där han ur ett marxistiskt perspektiv beskriver Finlands och finlandssvenskarnas historia. Det händer att han i framställningen gör avbrott för att vädra sin indignation. På tal om häxprocesserna skriver han: ”Trött på historien, utmattad inför denna eviga dans mellan grymhet och död, känner man sig frestad att utbrista: Vansinne, vansinne! Sopa historien ren från människan, denna outhärdliga skabb på jordens yta!” Han väljer ändå att tro att framtidens historia kan skrivas på rena blad med hjälp av förnuft och analys och att det förflutnas misstag kan undvikas.

När historieskrivningen återkommer som ett motiv i hans sista diktsamling vacklar den tron. ”Världshistorien verkar skildra / sinnessjuka apor”, skriver han och konstaterar: ”Om du, när du / slår igen boken, fortfarande / tror på något, så anteckna det”. Berättelsens enda innehåll än så länge är att den fortsätter, sägs det i dikten. Ågren lämnar i alla fall möjligheten öppen att någon kan se något annat. Kanske är diktens uppmaning egentligen ett självtilltal.

Hursomhelst blir kravet att se verkligheten som den är och kampen att hålla fast vid idealen inte bara en del av det mönster som Ågrens dikter bildar och den poetik som är hans. Det är svårt att läsa hans dikter utan att känna av det uppfordrande i dem och fråga sig vilka implikationer de har för hans eftervärld, vår samtid?

Anna Möller-Sibelius